

Locuinti'a Redactorului

si

Cancelari'a Redactionii

e in

Sra'a tragatorului
(Lövész-utca), Nr. 5.

Scrierile nefrancate nu se vor
primi decatu numai de la corespon-
dintii regulari ai „Federatiunii.”
Articlii tramisi si nepublicati se
voru arde.

FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va essi Joul-a si Dominec'a.

Prețulu de Prenumeratiune:

Pre trei lune . . . . . 3 fl. v. a.
Pre siese lune . . . . . 5 „ „ „
Pre anulu intregu . . . . . 10 „ „ „

Pentru Roman'a:

prea intregu 30 Fr. = 30 Lei n.
„ 6 lune 16 „ = 16 „ „
„ 3 „ 8 „ = 8 „ „

Pentru Inscriptiuni:

10 cr. de linia, si 30 cr. taes'a tim-
brale pentru fiecare care publicatiune
separatu. In loculu deschisu 20 cr.
de linia.
Unu exemplaru costa 10 cr.

Sciri electr. partic. a. „Feder.“

Data in Siomecut'a-Mare, in 7 Martiu la 10
ore 40 min. d'ia di.

Sosita la Pesta in 7 Martiu la 12 ore 30 min.
d'in di.

*Prin corruptiune infama si pressiuus
dirigatoresca conservativulu Bartal György
reesi deputatu in Chöru cu maioritate de
50 voturi, contr'a candidatului nationalu
Vasilii Indre, advocatu, care a avutu
525 voturi. Insuffletirea partitei natio-
nale a fostu admirabila.*

Muciu.

Pest'a, 24. Febr., 8. Martiu. 1873.

Observassemu in Nr. tr. ca res-
punsulu Dlui E. Macellariu
fusesse comunicatu in estrassu „enig-
maticu“ in diariulu „P. Lloyd,” dar
ca pentru publiculu romanescu ar fi
destillu de bine intiellesu si asiã; asta-
di, dupa ce respunsulu i se dede ce-
tire si in siedinti'a publica a Camerei
deputatiloru trebue se constatãmu, ca
testulu scriesorii Dlui Macellariu, este
intru adeveru cam enigmaticu, o repe-
titiune, nu pentru noi si cetitorii rom.
ci pentru straini si d'in acestu punctu
de vedere de si caus'a passivitãtii,
resp. a abtinerii Romaniloru Trans-
silvaneni este destillu de cunoscuta,
am fi doritu totu-si ca D. Macellariu
se fi datu unu respunsu mai explicitu,
ca-ce Jud'a cellu fara de lege n'a vrutu
se intiallega si ordã bunsu protectu d'a
se face prostu. Inse quod differtur non
aufertur, ocaziune va mai fi dupa ce
allegatori lu voru fi allestu de a dou'a
ora, de altmintrea prossim'a ocaziune
i se offerese Dlui Ioach. Muresiãnu.
Sperãmu ca se va face, dar
respunsulu mai explicitu nu credemu
se i-se dee oetire in camera, ca-ce atunci
Jud'a nu s'ar poté peface ca nu in-
tiellege.

Siedinti'a de eri a camerei deputa-
tiloru Ung. ni infacisã o scena forte
instructiva si de importantia mai alles-
su pentru omenii caroru fam'a li prog-
nostica de multu eredfrea potestãtii si
inca in cellu mai appropo viitoriu.
Discursulu de alalta eri allu deputa-
tilu Mass. Uerményi, a supr'a
institutiunii militieloru (honvédi) fa-
cusse impressiune atãtu de adunca, in-
cãtu unulu d'in capii oppositiunii D.
Col. Tisza, credid a fi necessaria des-
cinderea sa in arena spre a combate
pre mascatulu inimicu allu honvedilo-
ru si a apperã institutiunea in contra
armatei communi ce, dupa a sa pare-
re, servece mai multu interesselu cel-
loru ce sustinu centralisarea imperiu-
lu pre socotela independenchiei Un-
gariu, carei-a militarismulu de Vienn'a
pururea i-au fostu inimicu. Dep. Uer-
ményi, intr'una discursu forte diploma-
ticu, dedesse a se intiellege ca hon-
vedii si mai allestu progressiv'a loru
immultre este de pucinu folosu si de
mare greutate tierrei, pentru ca de
una parte organizatiunea loru este
forte superficiala, era de alta parte aven-
du monarchi'a armata ei comune
pentru apperare, honvedii nu numai
devinu de prisosu, dar subtragu multa
potere de omu de la agricultura, meserie,
etc. Col. Tisza, facendu allusiuni dra-
galasie la tendintielle Viennese in our-
su de 300 de anni indreptate in con-
tra Ungariu cere, firesece ca in locu
d'a se reduce honvedii, cari appera
libertatile tierrei, mai bine se se reduca
armata commune, carea de altmintrea

inca s'a doveditu insufficiente a apperã
monarchi'a, era la 1848 au luptatu in
contra libertãtii poporeloru si a nume-
a Ungariu sustienuta cu bucuria de
honvedii caroru asta-di se refusa nu
numai pensiunea ce se dà toturori in-
imiciloru de odeniora a libertãtii Ungariu,
ci li se refusa inca si recunosciuti'a pu-
blica. Profunda impressiune a facutu cu-
ventulu, de altmintrea destillu demode-
ratu allu lui Tisza a supr'a majorità-
tii Camerei si respunsulu ce bar. Sen-
nye i starul a dà, ca explicatiune cu-
viuteloru lui Uerményi, nu avù acellu
succesu stralucitu ce avusse prim'a de-
but re a cestui barbatu de statu, care
d'in parte-i inca dechiarã a fi unulu d'in
cei d'antãiu, cari lupta pentru funda-
rea si consolidarea statulu magiaru, dar
cãtu pentru honvedii, dea poterea loru
o repune nu in desvoltarea estensiva, ci
mai multu in cea intensiva. Bar. Sennye
avu curagiulu a vorbi nu numai ca-
merei ung. ci, si pote mai allestu, ca
omulu allu viitorulu, ca se fia auditu
si intiellesu preste riulu Lait'a, unde
negressãtu va castigã multi amici, dar
ni-se pare ca va perde pre atãti-a d'in
cei de d'in coce. — Cu tote applauselu
inse ce primisse D. Col. Tisza si cu
totu effectulu deprimetoriu allu cuvin-
teloru dlui Sennye majoritatea Camerei
refusã si asta data propunerea deputatulu
Váradi, d'a se dà pensiuni honvediloru
d'in 48. prin care propunetorii staru-
du in toti annu, au inceputu a deveni
forte inopportuni.

Proiectulu de lege pentru reform'a
legii electorali au fostu primitu in sied.
de eri a Camerei deputatiloru senatu-
lu imp. de Vienn'a. Centralistii serbe-
dia triumfulu loru, d'ar invingerea sã-
mena multu cu a regelui Pirru. Le-
gea s'a votatu intre posomoritele si de-
primetoriele resunete alle cuventulu de
despartire a deputatiloru Poloni, cari
intonara unu „remasu bunu! firesece nu
amicabilu, si intorsera dossulu cãtra
nemtii centralisti, cari voru se nemiceca
si ultimulu refugiu allu autonomiei pro-
vincieloru. Cine au votatu dara legea?
nemtii si vre o 5. deputati d'in Dalmati'a
pre cari au ademenitu clic'a stapanitoria.
Nationalitatele absentara si neci ca se
voru mai presentã pana va fi in vigore
nou'a lege. Vedea nemtii cum voru
scote-o la calle. Nemtii voru se imi-
tedie pre magiari, dar situatiunea nu
este aceea-si, apoi se mai ascepte sta-
panii d'illei, ca-ce situatiunea se va
schimbã si in Ungari'a. Croati'a si
Transilvani'a sunt rane deschise ori
cãtu ar affectã magiarii a le fi vinde-
catu. Minciuna este, precum minciuna
devine si legea de nationalitate cal-
cata meroe prin cei ce au facutu-o,
incãtu oppositiunea nationala are se
iee in scurtu proportiuni la cari nu
se ascepte stapanii d'illei, Sil'a mai
pote domni in Europ'a, omenii silei
sunt judecati in ochii lumei.

Reallessulu presiedinte allu state-
loru Unite Americane, D. Grant,
o ocaziunea inaugurariisalle solemne,
in nuociulu sãu au pronunçiatu cuvin-
tele de mare importantia, ca, dupa
convictiunea sa lumea a civilisatã
se pleca spre republica. Acesta enun-
ciatiune au facutu profunda impressiune
in statele monarchice alle Europei si nu
unu domnitoriu d'in „mila“ lui Ddieu lu
va fi imprecatu in inim'a sa pre importu-
nulu profetu, pentru veracitate sa.
„Eppur si muove“ au disse Gallileu,
asiã dice si Grant, dupa celle vedute

in Franci'a si mai de currendu in I-
spani'a, adeca in tierrele unde mai pu-
tinu se sperã. Nemtii affirmau ca nu
mai ei ar fi cei cu misiunea d'a inte-
lencia republice stabili, candu tempulu
va fi sositu, ca-ce elementulu latinu,
pururea mobile, ca argintulu cellu viu,
d'in caus'a inconstãntiei salle nu este
aptu pentru institutiuni republicane.
Se pare inse ca nemtiloru nu li-a so-
situ noa tempulu si elementulu latinu,
i-a prevenitu, luandu li si acil, ca pre-
totidene palm'a iniciativei.

Resultatulu debateriloru gener. a
supr'a reportulu de constitutiune, in
Camer'a Franciei, este provisoriuulu in-
definitu, adeca era unu compromissu
intre poterea essecutiva si cea legisla-
tiva, care de trei anni tiene pendin-
te cestionea vitale, daca are se se
proclame republica, ori se se res-
taure monarchi'a in Franci'a. Dupa
nuciulu Dlui Thiers si dupa celle pe-
trecute in sinulu commissiunii de trei
die i lumea se asceptã ca republica
are sa fia proclamata ca forma defini-
tiva de guvernare, dar lumea s'a in-
siellãtu si mai tare poporulu francezu,
ca-ce D. Thiers nu cutedia, fia ca nu
crede a fi sositu inca tempulu (care
ar fi mai propiciu dupa evacuarea
teritoriulu fr. de ostile straine, dupa
cum dice dsa) fia ca nu-si pote de-
vinge simpãthiele salle pentru fostii
„Orleanisti“. Unu annu
inca! si atunci se va allege, noi spe-
ramu ca republica va triumfã in Fran-
ci'a, si ca ea nu va sufferi ca se o
intreca in asta privintia sor'a cea mai
monarchica dintre sororile latine.

Interregnum in Zarandu

Incordat'a atentiane cu care sclavii poli-
tici, noi romanii, intempinamtu schimbãrile
ce provin d'in nou'a sistema dualistica ce ne
apessa, acaroru effectu reale pentru noi nu
este altulu decãtu mangaiarea in sufferintie de
o parte si consolidarea d'in di in di tota mai
tare a conscienchiei nationale de alt'a, a acelei
conscienchie, care nutrindu-o cu acumpetate
sengura va fi in stare a sparge portile infer-
nulu lacomu de predominare, in tocm'a cum
triumfara stapanitorii nostri de asta-di facia
de absolutismulu riguros, care nu sufferã as-
semene conscienchia nationala, — mi impune
detorint'a morale, a intretienã pucinu on-
publicu romanu cu descrierea unoru obiecte
mai importante, d'in celle ce s'au perfractatu
de curundu in adunarea extraordinaria a re-
presentãntiei Comitatu Zarandu tienua la 25
Februaru a. c.

Este memorabilia acesta adunare pentru
noi Zarandani, in tocm'a precum fusesse
odata memorabilia diua de 19. Januariu 1869.
candu se facura cunoscutele proteste solemne
pentru denumirea d'in partea guvernulu ma-
giaru a Comitatu magiaru: c. Alessandru
Haller, cu violarea §-lui 27. d'in legea de na-
tionalitate.

— Nu voi de asta data a face paralela
intre 19. Januariu, 1869. si intre 25. Februa-
riu, 1873. unu intervallu abiã de 4. anni,
nu, ast'a o lassu in judecarea nepartiala a
acelloru romani de anima, cari voru percurge
cu atentiune decursulu eveneminteloru inainte
de ast'a cu 4. anni, asiã precum intru ade-
veru s'a intemplatu, era nu precum s'a des-
crisu acelle pre acellu tempu pentru marele
publicu romanu, in multe privintie neesactu
si facia cu unele persone singlaratece, ce a
avutu role insemnate — cam partialu.

De asta data trecu la obiectu.

In siedinti'a representãntiei de la 25.
Februaru a. c. care s'a tienua sub presie-

dinti'a Dlui vice-Comite. Dr. Ios. Hodosiu,
deschidendu presiedintele siedinti'a, la care a
participatu si membrii si publiculu asculta-
toriu in mare numeru, cu cuvintele: ca sunte-
mu in interregnu, ni-a facutu cunoscutu, cum-
ca fostulu comite supremu cont: Aless. Hal-
ler este demissionatu d'in acestu postu si in
loculu lui este numitu Dlu Ferdinandu Hös-
ler. —

Apoi dupa formalitate ind atenata facundu-
se rapportu despre activitatea officialiloru si des-
pre intratele de la ultim'a adunare a repre-
sentãntiei incoce, sa purcessu la pertractarea
ordinatiunei ministeriulu de interne, relativu
la cassarea sigilleloru offic. proviedute cu in-
scriptiune latina ori romana si inlocuirea loru
cu inscriptiune eschisivu ungrãscã.

Acesta ordinatiune ministeriale destillu de
insemnata, a datu ansa la o discussiune mai
animata, mai allestu d'in acellu motivu, ca
prin publicu se stracorasse ce-va despre ace-
sta ordonatiune, prin care se intentionedia a-
se cassã sigillele usuate de seculi, si confir-
mate prin ordonatiuni mai innalte, precum si
d'in acellu motivu, ca adunarea representãntie-
i a fostu conchiamata extraordinarmente
chiaru numai d'in incidentulu acestei ordi-
natiuni.

Audi lume romana! pãriatesculu mini-
steriu reg. ung. de interne viue cu o ordi-
natiune in forma de ucasu si demanda vice-
comitelui, ca dupa-ce d'in protocollulu repre-
sentãntiei substernutu acellui-a-si ministeriu a
institutiunii magiare, cum era in Comitatu
Zarandu, in centrulu officialteloru se in-
trebuintiedia sigille cu inscriptiunea latina si
romana, de unde deducundu trebue ca la offi-
ciolatele d'in cercurile pretoriale se voru in-
trebuintia sigille pure romane, care semnificã
esterna, considerandu — auditi motivarea —
ca toti locutorii acestei patrie formedia un'a
si aceea-si natiune, indivisibi-
la uatiune magiara, ministeriulu
nu pote sufferi sigile cu alte inscriptiuni ne-
legale, afara de celle cu inscriptiunea statulu,
eschisivu magiare, ca si candu sigillele usuate
de secli si introdusse pre calle legale cu con-
sensulu mai innaltu, s'ar poté cassã cu o tra-
sura de penna; — totu in acesta ordinatiune
ministeriulu dispune a se intrebuintia de aci
inainte ca limba de manipulariune pentru af-
facerile interne — limb'a magiara! Represen-
tãntia Comitatu, deci facia cu a asest'a ordi-
natiune n'a potutu si nu i-a fostu ertatu a
decide altmentrelea, decãtu ca: sustiene
sigillele si usulu de pana acum
prelacutu in lege, si in acẽsta privintia face
substernere la ministeriulu de interne.

Trecandu apoi la acea parte a ordonatiunei
ministeriale de mai susu, prin care totu acellu
laudatu ministeriu nimicesce acellu conclusu
allu representãntiei, dupa care presiedintele re-
presentãntiei se indetoresce a enunçia ori deu-
sulu, ori altu cine-va conclusele comitetulu si
in limb'a romana, ca limb'a maioritãtii pre-
cumpenitorie; representãntia comitetulu facia
cu acesta ordinatiune a otariu a face suste-
nere la dieta, in forma de gravamenu. Resul-
tatulu lu vomu vedã la tempulu seu, bunu de
siguru nu va fi!

Venindu apoi la ordine denumirea noulu
Comite supremu D. Ferdinandu Hösler, repre-
sentãntia, dupa o debattere serioasa, luandu in
considerare, ca substernere innaintata la mi-
nisteriu in annulu 1869. pentru ca pre viitoriu
la numirea de comite supremu pentru acestu
comitatu se se observe legea de nationalitate
si se se denumẽsca comite de nationalitate si
religiunea romana, neci dupa espirarea a loru
4 anni n'a sositu neci unu respunsu, ci in locu
de atare ni s'a respunsu cu faptulu, denumindu-
se pentru acestu comitatu de Comite era
unu neromanu; considerandu ca de la guvern
in assemene impreguitari nu potemu asceptã
vindecare, s'a decisu a se innaintãsubsternere

cătra dieta, pentru ca acestă să aviesedie pre ministeriu ca pentru acestu comitatu cu preponderanta majoritate romana să se opere die a se denumfi în acestu postu Comite de romana; notificandu totu-odată, că cătu pentru person'a privata a noului Comite, acestă remane neatinsa si pre noului Comite ca persona privata — substornerea nu lu privesco. — Aci nu potu să nu constatu cu placere, că sub totu decursulo desbatterei acestui obiectu momentosu, atâtu între romani, cătu si între magiari a domitu unu spiritu pacificu, liniscitu si daca consideramu spiritulu ce domnesce în Zarandu, trebue să marturisimu, că tota allarmarea ce se face în contr'a Zarandaniloru, este numai oper'a unoru spirite neliniscite, caroru li-aru placé a pescui în turbure si cum-că acestu alarmu este — dupa cum se esprimasse si fostulu comite D. conte Alessandru Haller — în contrastu cu adevverulu, sunt scorniture reutaciose.

Cătra aceste mai adaugandu ca de corollariu, că daca de colo de susu, de la guvernul, nu s'aru arruncă în continu merulu de certa, si s'aru ascultă si respectă justele pretensiuni alle maioritatii locuitoriloru d'în acestu Comitatu, basate si altcum pre legi positive, atunci între locuitorii de diferite nationalitati d'în acestu Comitatu, ar domni intiellegere fratiesca, dupa cum prea bine a accentuatu unu membru allu reprezentantiei, că-ci lipsindu agitatorii perpetui, barbati conducatori de ambe părțile ar avé atât'a prudinția, de n'aru permite ca bun'a intielegere se-o conturbe nesce capete lacome de predominie. De essemplu viu ni pote servi în acesta privintia decursulu desbateriloru d'în siedintia reprezentantiei de la 25 Februariu a.e.

Amara desamagire inse, cand d'în partea guvernului în realitate vedemu a se practisă contrariulu, si suntemu siliti a admite proverbialu, ca: de la capu se impute pescele!

V. . . u.

Camer'a reprezentatoriloru Ungariei.

Siedintia de la 4. Martiu 1873

Siedintia se deschide la 10 ore d'în di.

Parteniu Cosma; Onorab. Camera! În siedintia de ieri d. presiedinte s'a portatu facia de mine într'unu modu, pre care ori si cum altmintrelea l'asiu poté numi, numai „moderatu si cu tactu“ nu. Dreptu aceea, spre a chiarifică situatiunea me vedu constrinsu a adressă ministrului cultelor si instructiunii publice o interpellatiune, cu privire la obiectulu, la care d. presiedinte nu mi-a concessu a vorbi. Eu asié sci, că de candu acesta camera a facutu pendinte primirea summei de 4000 fl., ce s'a votatu ca ajutoriu pentru gimnasiulu romanu de Brasiovu, de la o conditiune ce s'a redicatu la valore de conelusu, gimnasiulu n'a mai primitu acesti bani, ba sum informatu, că metropolitulu de Sabliu a si dechiaratu, că conditiunea pusa nu o pote acceptá si implini, si astfelu nici banii votati nu-i pote redica. Deci, daca lucrulu stă astfelu si daca commissiunea financiaria si camer'a scie acestă, atunci într'adveru nu pricepu, pentru ce mai figuredia aici 4000 fl. în bugetu, si pentru ce tocmai acum s'a afflatu de lipsa si cu scopu a se scote d'în bugetulu straordinariu si a se asiédia în cellu ordenariu, ceea ce însemna, că rubric'a acestă va avé să figuredie inca multu tempu în bugetu. Este lucru evidentu si palpabilu, că daca camer'a va urmá si în viitoriu scopulu de pana acum, ca adeca banii să nu se pota redica, atunci de buna seama summa acestă va figurá în bugetu pana atunci, pana candu noi vomu aduce legi si pana candu beseric'a nu va renuncia la autonomi'a sa. Acestă inse nu se pote presupune, ca pentru bani, fia ori cătu de multi, beseric'a să renuncie la autonomi'a sa, seau gimnasiulu să se desbrace de caracterulu seu confessionalu. Figurarea celloru 4000 fl. în bugetu nu pote avé altu intiellesu, de cătu seau că voimu să amagimu lumea cu ei, seau că voimu să satirisamu. Dar nu credu să fia chiamarea nostra, a dietei, ca să amagimu lumea seau să facemu d'în lege satira. Dreptu aceea ni-iau libertatea a adre-

să d'lui ministru de culte si instructiune publica umatori'a interpellatiune:

1. Ce s'a intempelatu cu celle 4000 fl. votati în bugetulu annulu trecutulu ca ajutoriu pentru gimnasiulu romanu de Brasiovu?

2. Dechiaratu-s'a reprezentantii gimnasiulu d'în cestiune, seau metropolitulu gr. or. de Sabliu în privintia acceptării seau neacceptării conditiuniloru puse pentru redicarea acestoru bani? Daca da, apoi

3. Comunicatu a d. ministru acestă dechiaratiune si commissiunii financiarie în decursulu pertractării bugetulu?

Eu nu facu acesta interpellatiune, pentru că dora asiu voi să suspitionedi pre d. ministru, că a intrebuintiatu acesti bani spre alte scopuri, nu, pentru că sci, că daca banii nu s'au redicatu, ei de buna seama se affia în visteria statulu; ci eu ceru aceste desluciri, pentru ca camer'a să scia, că redicatu-s'au banii ori ba; eri n'am avutu ocasiune să-mi dau parerea în acesta privintia înainte camerai si apoi d. ministru inca n'a dechiaratu cum stă lucrulu.

Interpellatiunea se presinta ministrului concerninte.

Camera trece apoi la ordenea dillei si dupa una scurta desbattere inchiaia discussiunea a supra bugetulu ministrului Cultelor si instructiunii publice. După aceea se incepe desbatterea generale mai restrinsa a supra bugetulu ministrului de justitia.

Ministrulu de justitia Pauler ié convenutu si dupa ce recunosce necesitatea imperativa d'a complet'a reformarea si organizarea justitiei, inasra apoi institutiunile cari în prim'a linia sunt d'a se introduce seau organiza, precum si reulu ce este d'a se delaturá pre callea reformelor. Într'acestea este institutiunea notariloru publici; proiectulu de lege în acesta privintia este déjà gat'a; acesteia va urmá ordenea advocatoriloru, apoi simplificarea agendelor judecatoriesci. Mai departe va nisui, ca reformarea procedurii penale si a cellei civile să se efectueze câtu mai currendu si să se înscrie provisoriu până atunci, candu mareu opera a codificatiunii pre acestu terrenu va fi gat'a. Afara de aceste, oratorele crede a accelera si reformarea institutiunii essecutoriloru judecatoriesci, daca acestă se va dovedi de rea si defectuosa. În fine oratorele dechiară, că accepta propunerea commissiunii financiarie, relativa la convocarea unei anchete de barbati de specialitate, cu carea să se consulte în privintia noveloru reforme.

Ludovicu Kármán, avendu în vedere multele agende ce sunt d'a se resolve fáre amenare, pentru ca justitia să nu sufiera, crede că cea mai buna si correspondieria modalitate în assemeni impregiurări ar fi, daca s'ar crea în gremulu ministeriulu una sectiune codificatoria de o parte, éra de alta parte o assemene corporatiune d'în sinulu camerai deputatoriloru.

Paulu Hoffman n dice, că nimenea să nu se minunedie, că commissiunea fin. s'a vedutu necesitáta a constată defectele si starea deplorable a justitiei. Caus'a e, că sistemulu, în genere si specie, în mare si micu, nu platesce unu banu reu. Procedur'a trebue să fia nemidilocita, verbala si publica; aceste sunt nisce conditiuni asié de vitale si necesarie în cătu fára amenare si traganare trebuiescu introdusse. Oratorele nu cere de la guvernul unu programu mare, politicu, ci cere unu planu chiaru si decisivu. Siefulu justitiei trebue să scia, ce si cum vré se lucre, pentru ca să nu cademu de nou în anomalie ca si cu occasiunea organizării tribunaleloru.

Col. Tisza inca semte, că tribunalele, pre langa tota organizatiunea lor si pre langa tota immultirea personalului judecatoriescu nu correspundu. Deci oratorele presinta urmatoriulu proiectu de resolutiune: Camera insarcinedia pre ministrulu de justitia, ca să studie die cestiunea, daca este cu potintia a se scote si cum s'aru poté scote d'în sfera agendelor judiloru ordenariu tote acelle cause civile mai secundarie, cari nu pretindu o procedura processuala ordenaria, assemene si causele politiane mai secundarie si alte affaceri; apoi să ié mesure, ca aceste causa să se delibere într'altu modu, — si despre acestă să presinte cătu mai currendu unu proiectu.

Acestu proiectu de resolutiune se va tipari si distribui.

Siedintia de la 3. Martiu 1873.

Dupa deschiderea si verificarea processulu verbalu d'în sied. preced. presiedintele aduce la cunnoscintia camerai, că d. Elia Macellariu, allesu deputatu în oppidulu Hatiegu, i-a respunsu la provocarea sa. — Se ceteasca apoi respunsulu, allu carui testu e urmatoriulu:

„Prea onorabile dle Presiedinte!

La scrisorea D Tale de la 16. Fauru Nr. 339, pre carea eu am primitu-o numai în 21 Fauru, si prin carea DTa me provoci, ca în terminu de 15 dille să-mi presntu mandatulu si să-mi occupu loculu în camera deputatoriloru, seau să dau o dechiaratiune în acesta privintia, — am onore a respunde cu totu respectulu urmatoriele:

Ce e dreptu, este addeveratu, că maioritatea allegatoriloru d'în oppidulu Hatiegu m'au onoratu cu increderea si m'a facutu partasiu de distinctiunea, d'a me allege deputatu allu oppidulu mentiuonatu, fára ca eu să fi amblatu după acesta onore si fára ca să fi avutu cunnoscintia prealabile si să-mi fi datu consentimentulu în acesta privintia.

Dar nu mai pucinu addeverata este si impregiurarea, că eu, în deplina intiellegere cu allegatorii mei si în consonantia cu parerile lor si alle melle, am facutu pendente primirea mandatulu de deputatu de la ore-cari conditiuni. Si fiindu că aceste conditiuni pana asta-di nu s'au implinitu, me vedu necessitatu a dechiará urmatoriele:

Stim'a ce o detore diu allegatoriloru mei, amorea ce o nutrescu în peptulu meu pentru patria si natiune, nu-mi concedu a me folosi de o camdata de mandatulu de deputatu.

Aducandu-Ti acestă la cunnoscintia, Te rogu totu-odata, Dle Presiedinte, să primesci espressionea deosibitei stime ce Ti o pastrediu. Allu DTalle etc.

Sabiu în 2 Martiu 1873.

Elia Macellariu.

consil. guvern. în pens.

Presiedintele întreba camera, daca voiesce să decida acum a supra acceptu cestiunii, seau mai tardiu? (Strigáte: „Asta-di! „Mane!“)

Gabrielu Várady: Ce este aici d'a decide? D. Macellariu si-depune mandatulu, camera ié actu despre acestă ca de regula si insarcinedia pre presiedinte cu publicarea noiei allegeri.

Col. Tisza inca este de acesta parere, inse ar voi ca a supra acestui obiectu să se decida alta-data, de-ora ce acum nu este la ordenea dillei.

Albertu Perzel dice, că în caus'a acesta numai acea procedura pote să fia correcta, care se usedia la depunerea fia-cariu mandatulu. Camera n'are de cătu să ordonc allegere noua.

Alessandru Csánády observa, că d. Macellariu prin nici unu conventu nu dice că si-depune mandatulu, cere deci ca respunsulu să se tiparesca si puna la ordenea dillei.

Col. Ghiczzy dice, că celle-lalte casuri despre depunerea mandatulu, la cari s'a provocatu d. Perzel, nu sunt d'a se assemená cu casulu eestru-a, de-ora-ce d'în respunsu nu se pote vedé chiaru, că d. Macellariu si-depune mandatulu. Spre a nu crea casu de precedintia, ceea ce între aceste impregiurări ar fi periculosu, oratorele este de parerea, ca a supra acestui obiectu să se decida mai tardiu.

Presiedintele întreba apoi camera, că voiesce să ié indata mesure în acesta privintia? — 59 deputati respundu cu da, si 55 cu ba. Astfelu camera insarcinedia pre presiedinte a publicá allegere noua în oppidulu Hatiegu.

Camera trece apoi la ordenea dillei si dupa ce accepta proiectulu de conelusu allu commissiunii fin. precum si pre allu lui Col. Tisza, despre cari amu amentitu mai susu, incepe desbatterea speciale a supra bugetulu ministrului de justitia.

Titlurile 1—4 alle bugetulu ordenariu se accepta fára discussiune.

La titulu 5 „Tabl'a reg. d'în Tergulu-Muresiului“ cu 123.220 fl. dlu deputatu nationalu Parteniu Cosma atrage attentionea guvernului si a camerai a supra abusuriloru comise de acestu foru appellatoriu, care în contr'a art. de lege 14 d'în 1870 în causele apellate de la judecatoriile singulare, în decursu de doi ani intrég, a judecatu totu în collegiu de

cinci în locu de trei membri, prin ce a causatu daune immense atâtu erariulu, cătu si părtiloru litigante, că-ci judecátite acestui collegiu tote se nullifica si prin acestă nu numai că forulu de cassatiune i rapesco forte multu tempu de lucru, nu numai, că în doi ani de dille, întrebuintandu în locu de doi, p a t r u assessori, inasra si tabl'a reg. a lucratu numai pre diumetate de cătu ar fi potutu lucrá, ci acuma e silita de non să mai dejuede odata totu acelle-si cause, éra părteile litigante, afara de daunele escande, sunt inapoiate întru deciderea causei lor doi ani de dille. Deci, oratorele cere inv. stiatiune severa contr'a presiedin'ului acellui foru (Br. Carolu Apor de Tofaleu. — Sciú on. cetitori cine este acesta passere? Rap.) si pensiunarea lui. (În unulu d'în urii prosimi vomu publicá discursulu intregu. Red.)

Titlurile 6 si 7 inca se accepta fára discussiune.

La titulu 8 „Tribunalele si judecatoriile cercuali reg.“ cu 6,626.039 fl. deputatulu nationalu Parteniu Cosma ié de nou convenutu si dice, că nu voiesce să detraga nici unu cruceriu d'în summ'a ce se recre pentru sporirea numerulu judecatoriloru si a personalului de manipuliatiune, inse roga pre ministrulu, ca întru dejudecarea lipsei de judecatori să nu ié de cinosura numai numerulu restantiloru de acuma, că-ci acelle sunt în cea mai mare parte astfelu de lucruri, cari prin intruducerea notarietelor publice, a judiloru de pace si a unei legi forestiere (silvanale) negrescu se voru scote d'în competintia judecatoriloru singulare, si prin acestă impucinandu-li-se lucrulu cellu pucinu cu diumetate d'în cellu de asta-di se pote forte usioru intemplá, ca sporirea mai cu seama a judecatoriloru sing. să devina entia sine necessitate; poporulu va avé d'a sustiené unu personalu scumpu de judecatori superflui, denumiti pre vietia. În fine fiindu vorb'a de denumiri noue, roga pre ministrulu, ca să respectedie legea de nationalitate mai bine de cătu antecesorerulu seu si să considere deplinu calificatiunea cea mai ponderosa pentru unu judecatoriu, ca adeca atâtu judii singulari, cătu si cei de la tribunalu să pricepa pre deplinu limb'a poporulu d'în tiennulu respectivu. (Discursulu lu vomu publicá intregu în unulu d'în urii viitori. Red.)

La punctulu despre „remunerarea essecutoriloru judecatoriesci, cari functiunea în affacerile seraciloru,“ care punctu inca se tiene de acestu titlu, a vorbitu si d. deputatu nationalu Dem. Bouciú. Dupa scurta desbattere bugetulu ministrului de justitia se delibera intregu si camera trece apoi la discussiune generale mai restrinsa a supra bugetulu ministeriulu pentru apperarea tierrei. La acestu obiectu vorbescu în acesta sied. Gabr. Várady, Ladisl. Tisza si Gr. Patrúány.

Siedintia de la 6. Martiu 1873.

Siedintia se deschide la tempulu indatenu.

Ladisl. Tisza, avendu în vedere, că în diariulu „Reform“ d'în Pest'a au apparutu nisce comunicate detaiate despre conferintiele si negociatiunile ce s'au tiennutu între guvernulu ung. si banca nat. de Vienn'a de la 1867 incoce, — interpelledia pre ministrulu de fincie, că au acelle comunicate caracteru officialu seau nu? Daca da, apoi cu scirea seau la ordenulu ministrului s'au publicatu? Si cum se pote unu o assemene procedere ca facerea ce ministrulu o observafacia cu interpellatiunile ce i se addressedia? Daca nu, apoi cugeta d. ministru a eruá si a trage la respundere pre cei ce au facutu acesta fapta scandalosa? — Interpellatiunea se presinta în scrisu ministrului concerninte.

Ministrulu pentru aperarea tierrei, Béla Szendé respunde la interpellatiunea ce i s'a addressatu d'în partea deputatulu Lud. Kármán, cu privire la adjustarea si organizarea armatei de honvedi pentru casuri de mobilisare. Respunsulu este lungu, dar intiellesulu lui pre scurtu este, că tote ce sunt gat'a si asiEDIATE la îndemana în acelle locuri, unde se affia truppele. Elli assecura pre interpellante, că truppele pentru apperarea tierrei, la casu de mobilisare si inca în primulu momentu allu mobilisării, nici între privintia nu voru fi mai pucinu adjustate decât truppele d'în arma'ta comuna.

Camera trece apoi la ordenea dillei si

continua desbateră generală mai restrin sa a supra bugetului ministrului pentru aperiarea terrei. In siediint'a de asta-di vorbescu la acestu obiectu Em. Ivánka, Massimil. Uermény și Gabr. Ugron.

Discursulu.

dlui deputatu natiunali Dem. Bonoiu, rostitu in Camer'a reprezentantiloru Dietei unguresci, in siediint'a din 26 fauru n. a. c. la desbateră generală a supr'a bugetului ministeriului de cultu și de instructiune.

On. Camera! Candu bugetulu de statu s'a desbattutu in generalitate, mai de multe ori am auditu amintindu-se că, caus'a stării nostre financiare de astadi, resp. a deficitului ce se arăta, sunt multele investitiuni utile si fructificatoria. Marturisescu, on. camera, că dacă aceste multe investitiuni le-asiu vedé in bugetulu acestui resortu ministeriale, in mare seau cellu pucinu intr'o insemnata parte, de feliu nu asiu aflá insufflatoria de ingrigiri starea nostra financiară; d'in contra asiu vedé usecurata pre viitoriu instructiunea poporului, si prin acést'a asiu vedé pusa o firma basa pentru viitoria nostra inavutire publica, si — pre ce trebeu se punemu mai multu pondu, pentru dezvoltarea consciintiei de detorintia cetatiensca, in inim'a fie-carui fiu alu acestei patrie. Pentru că, de si et. d. deputatu Al. Molnár, in discursulu seu de alalta-ieri a afirmatu cumcă nu numai bani lipsescu pentru crescerea poporului, ci și alta ce, adeca lucru, poteri și dispusetiuni energice — trebeu se observu că totu-si banii sunt factorele principalu, că-ci fora bani nici nu se pota lucrá si nici dispusetiuni energice nu se potu face.

Eu credu, on. Camer'a, că pana cadu nu vomu cultivá terenulu instructiunei și crescerii publice, pana nu vomu generalisá cultur'a acestu terenu, si pre câtu timpu vomu impartesi la avantajiale publice numai una natiunalitate, pre cont'a celloru-lalte; desclinitu, pana candu in atitudinea confessionalitatiloru vomu vedé o icona inspaimentatoria, cu nnu cuventu, pana candu nu vomu pune temelii pre crescerea și cultur'a totoror poporeloru d'in tíera, si pana candu nu ni vomu deschide ochii, ca se ne convinsim, că atitudinea confessionalitatiloru nu este de felu periculosa statului; pana atunci această crescere generală a poporului eu nu o voiú tiené assecurata, si pana atunci vomu poté carpi starea nostra financiară de asta-di pre mane, seau prin imprumutu seau priu urcare a unei-a seau altei dári, dar — dupa mine, radicalminte nu-i vomu poté ajutá, si sublim'a sciintia a ministrului de finacie „se dámu statului ce e a statului,” va remané o pia dorintia. Pentru că, tienu nepossibile crearea unei legi, prin care se se assecuru acestu sublimu scopu, pentru că acea pote adduce numai consciintia de detorintia ce are se se desvolte in inim'a fie-carui cetatienu; dar atare consciintia se pote desvolta numai prin crescere și cultura.

On. Camera! Eu, condusa de convictiunea mea, dechiaru d'in capulu locului că, nu numai acceptu bugetulu de basa pentru desbateră speciale, nu numai votediu singuratecele rubrice, ci spunu fora nici o reserva, că asiu votá si mai multu: de si — cu privintia la intrebuintiarea summelorulu preliminaru, am a face unele reflessiuni, pre cari inse le voiú desfasiurá mai apoi.

On. Camera! Cu privintia la revisiunea legii pentru instructiunea publica s'au d'isu forte multe, dar s'au d'isu — nu d'in acellu punctu de vedere, d'in care eu am se vorbescu, si acestu-a este punctulu de vedere alu natiunalitatiloru și confessionalitatiloru. Sciun, on. Camera, că amintirea acestui punctu de vedere in acést'a Camera este ceva-si nepopularu, ca se nu d'icu odiosu; sunt inse detorintie, pe cari omulu trebeu se le implinesca in ori si cari imprejurări, si eu acést'a detorintia in acestu casu trebeu s'o implinescu cu atátu mai vertosu, pentru ca spre acést'a me deobliga nu numai convictiunea mea, ci si poff'a mandantiloru mei. Eu credu adeca că detorintia mea de reprezentante adduce cu sine, ca plecarea si dorintia ce am observatu lá una parte a poporului, se le spunu on. Camere si credu că mai bine mi implinescu detorintia prin interpretarea decâtu prin retacerea sentiementelor poporului. Si eu punu mare pondu pre revisiunea legii pentru instructiunea publica, si recunosc necesitata ei, pentru ca se se sparga in fine paretele ce desparte scolele co-

muni de cele confessionalu. Că-ci in ultim'a analiza, scopulu ambeloru este crescerea poporului. Dacă vremu deci se promovemu acést'a crescere, apoi nu este ratiunali ca se facemu dispusetiuni prin cari acesti doi factori se despartu si se instraina unulu de altulu, ci d'in contra, se cuvine ca se-i impreunamu. Cum stámu asta-di cu scolele confessionalu, — aceea scim d'in reportulu dlui ministru, substernutu Dietei. De altmintealea, in teoria principiulu scoleloru comunali e correctu, in teoria si aceea e correctu, ca sciintia se nu aiba nimica comunu cu religiunea. In patri'a nostra inse, unde sunt m.i multe religiuni si natiunalitati acést'a teoria — dupa mine, nu se pote practisá, seau daca in parte se pote, totu-si nu va promové de felu crescerea poporului. Că-ci in patri'a nostra cea mai mare parte a confessionaliloru, nu se va poté emancipá de acea seculara preocupatiune, dupa carea intre religiune si instructiune essiste o legatura strinsa. Dacă luámu deci in consideratiune referintiele patriei nostre, vedemu că la noi amintit'a teoria numai cu sacrificarea crescerii și culturii generalu se pote applicá.

Sé vedemu deci, in ce proportiune stau propriaminte scolele confessionalu facia de cele comunali. Din reportulu ministerialu resulta că, in 1871 au fostu 751 de scole comunali si 13,545 confessionalu. Numerulu scoleloru comunali deci este abia 6 procentu d'in numerulu totalu alu scoleloru d'in Ungaria. D'in acést'a urma, că numai 6%, se impartiescu la ajutoriulu de statu, si la acea inspectiune a statului ce dispune legea pentru scolele popularu. Si cumcă este asiá, se vede si d'in acea parte a reportului, care ni specifica ajutoriiele de statu, acordate scoleloru. Pentru ajutorarea celoru 108 de scole com. s'au intrebuintiatu 163.221 fl. pre candu pentru ajutorarea invetiatoriloru de la tote scolele confessionalu s'au intrebuintiatu totu in acelu anu 19,780 fl.

On. Camera! Cumcă pre langa o ajutorare ca acést'a scolele popularu nu potu prosperá, aceea nu este de lipsa se o mai spunu. Dar pote că va d'ice cine-va, că propriaminte nici nu se cuvine a ajutorá scolele confessionalu, de ora ce prin ajutorarea loru d'iu partea statului, s'ar vatemá autonom'ia confessionalitatiloru. Eu nu potu fi cu totulu de acést'a parere, pentru că autonom'ia confessionalitatiloru numai ntunci s'ar vatemá, dacă statulu intru tote ar dispune de aceste scole; dacă statulu ar denumi pre invetiatori si dacă d'in aceste scole s'ar intentioná a se scote datinele religiose si limb'a materna a respectiviloru. Nu se vatemá inse de felu autonom'ia dacă statulu ajutama scolele confessionalu pe cari respectivele confessionalitati nu le potu sustiené ele inse-si cu propriile loru poteri. De asemenea nu se vatemá autonom'ia, dacă guvernulu ar face dispusetiuni ca autoritátele politice in sfer'a loru de activitate se springinesca scolele confessionalu pentru cá scim, cumcă autoritátele confessionalu n'au potere essecutiva.

Sé contemplámu acést'a cestiune dupa esperiint'a vietii practice. Cum stámu cu scolele confessionalu? Ca vai si amaru. Elle sunt lassate cu totulu pre sine, fora ca statulu séu municipiale se le spriginisca in care-va privintia, fora ca poterea essecutiva se li intinda mana d'ajutoriu pentru prosperarea loru. In daru autoritátele confessionalu emittu ordinatiuni si facu dispusetiuni pentru repararea scoleloru, suplinirea defectelor, si pentru scoterea lefeloru invetiatoresci, că-ci ele n'au poterea d'a face ca aceste se se essecute, éra autoritátele politice in locu de ajutoriu, li respundu că: *ele n'au nimica de a face cu scolele conf.* Dar' nu cá nu li se dá ajutoriu, ci municipiale li punu pedeca chiaru! Au dora nu este aceea pedeca, candu d'in bugetulu comunitaliloru se sterge preliminarulu facutu pentru scola? Apoi — repetiescu, autoritátele confessionalu nu sunt astfolu organizate, pentru ca ele inse-si se pota arunca si scote dările necesare. Si in acést'a privintia mi iéu voia a me provocá la unu passagiu d'in discursulu de alalta ieri alu stimatulu d. deputatu Ant. Csengery. Dsa a d'isu adeca, cumca detorintia d'a cresce coplii in prim'a linia este a parintiloru dupa acesti-a inse a besericii si a comunei. Trebué deci se impunemu comunelor detorintia d'a luá in bugetulu lor si bugetulu scole, ca si ori care alta cauza administratiunale, respandirea luminei spiritualei intocmai ca si iluminarea stradelor.

Sé-mi permita on. Camera a indreptá la acestu locu o intrebare ca ea insa-si si ca ea d. ministru, intrebarea că: *consentiu ore cu*

parerea st. d. deputatu? Dacă — da, atunci marturisescu că nu pricepu, cum pote se se intemple ca in — tota tíer'a asiá d'icundu — comitatele se nu permita luarea cheltuielor scolari in bugetele comunali, d'in cauza că scolele sunt de caracteru confessionalu?! Apoi acést'a opré'a este de mare dauna pentru cauza; pentru că prin dári none si diferente de cele publice comunei se instraina poporul de scopulu acestoru dári adeca de crescerea religiosa; dar' acést'a eu credu că nu pote se fia intru interesulu statului; că-ci este unu vechiu adevuru, că religiunea este fundamentulu societáti omenesci.

Asiá suntemu, on. Camera, si cu cestiunea invetiamentulu obligatoriu. Antistii comunali, pretorii si in multe casuri nici inspectori de scole, nu punu multu pondu pre invetiamentulu obligatoriu, in scolele confessionalu; éra autoritátele confessionalu, precum de repetite ori observai, neavendu potere essecutiva, potemu dice că, scolele conf. sunt lassate in mil'a lui Ddiea seau cu alte cuvinte, elle depindu de la bunavointia si zelulu notariului si judelui comunalu, precum vedemu acést'a pre fia-care d'i d'in esperiintia.

On. Camera! Aici vorbescu cu deosebire de acelle comune, in cari toti locuitorii sunt de una confesiune. Si totu-si, si in acestea nu prosperédia scolele conf. dacă nu le cautá si spriginisce antistia comunale. Ce se d'icu apoi despre acelle in cari locuitorii sunt de diferente confesiuni? Aci, trebeu se me provocu la §-lu 25 d'in art. de lege 38: 1868, care dice că: „acolo, unde comun'a si pana acuma — fora differentia de confesiune — a sustienutu scolele, se lasa in libera voia, a continuá usulu de pan'acú.” Ce urma d'in acést'a dispusetiune permisiva a legiloru? Astfelu că, cele ce remanu confessionalu, se suprima totalminte. Dreptu dovéda, me provocu la unu casu concretu. S'a intemplat de tocmai in Aradu, naintea intrării in vietia a legii pentru instructiunea publica, tote scolele s'au sustienutu d'in averea si venitul comunu alu orasiului. Dupa introducerea legii, scolele s'au decretatu de comunali; locuitorii de confesiunea gr. or. inse n'au vrutu se-si face scolele comunali. Consecintia a fostu aceea, că 3/4 d'in locuitorii orasiului consuma totu venitul comunu alu orasiului, pentru scolele lor, éra 1/4 parte nu se bucura de nici unu venitu de si sunt posesori cu celle 3/4 pre averea orasiului; consecintia este aceea, că pre candu orasiulu pre sé'm'a scoleloru gr. or. preste totu a acordatu 3000 fl. pentru scolele comunali sunt 28000 fl. preliminate, d'in averea comuna a orasiului! Si acést'a pentru aceea, pentru că romanii de confesiunea gr. or. n'au vrutu se-si straforme scolele in comunali, d'in cauza că nu si-vedu assecurata limb'a maicii si datinele lor religiose. Pré naturalu, dupa-ce intravedederu, este unu mare defectu alu legii concerninte că pentru casulu candu scolele confessionalu se prefacu in comunali, nu se dá nici cáta gaiancia, cumcă in elle se voru sustiené usurile religiose si limb'a locuitoriloru si cá la acellea se voru applicá invetiatori de natiunalitatea concerninte. Că-ci dacă legea ar fi prevediutu acést'a, de-si nu tote, dar' celle mai multe scole ar fi asta-di comunali.

Pote, on. Camera, cá, vorbindu intru interesulu confessionalitatiloru, multi voru dice că sum ultramontanu fanaticu. Eu inse vorbeacu aci de o confesiune, in care scolele nu gemu sub apesarea clericala, pentru că autonom'ia acestei confesiuni e astfelu organizata, încátu mireni sunt in precumpenintia reprezentati in tote agandele ei. Eu deci nu sum fanaticu pentru confessionalismu, ci pentru luminarea poporului, pentru că numai in acést'a vedu garanti'a viitorului patriei nostre. Dacă considerámu referintiele faptice de vietia d'in patri'a nostra, ne convingemu, că e un nepotintia a luá crescerea poporului d'in man'a confessionaliloru. Dar' si dacă ar fi cu potintia, totu-si e intrebare: dacă aceea ar fi cu cale — d'in punctulu de vedere politicu séu alu liberalismulu?

Apoi, on. Camera, statulu, in câtu pentru trecutu, nu se pote plange de felu in contra confessionalitatiloru. Că-ci pan'acuma confessionalitati au esoperatu crescerea si cultura poporului si institutele protestante, buua éra, au datu patriei multi barbati eminenti. Astfelu fiindu, dacă vomu judecá nepreoccupati, trebeu se recunoscemu, că statulu detoresce confessionalitatiloru multamita pentru meritele lor pre terrenulu culturei popularu. Nu vreu eu,

on. Camera, ca scolele confessionalu se nu fia supuse inspectiunei supreme a statului; d'in contra, eu pretindu ca statulu se essercedie a supra loru o inspectiune cu multa mai rigurosa. Voindu inse acést'a, vreu totu o data ca guvernulu să indetoresca autoritátele confessionalu a-si implini cu acuratétia detorintia lor, dar' facundu acést'a se-li dee si possibilitatea d'a-si efectul dispusetiunilor, adeca se impuna autoritátiloru politice a li tinde mana de ajutoriu pentru efectuirea dispusetiuniloru facute pre terenulu scolasticu.

(Finea va urmá.)

Satu-Mariu, in Febr. 1873

Pre drumulu de la Satu-Mariu, spre Baia, este situata comun'a A p a, unde ajungandu callelorulu lu cuprinde nimie, vedendu maréti'a casa parociale stralucindu langa pompos'a beserica, care ca gemeni insuffla strainiloru respectu catra religiune si natiune, éra fililoru nostri intindu essemplu de immitatu.

Acést'a casa par. acum 2 anni nu essistá, inse zelosulu parocu Iosifu Popu de Lemeni indata ce s'a mutatu in Ap'a 1870 vedendu, cumcă neci casa par. neci scol'a nu e dupa devis'a vietiei salle „prin fapte a folosí natiunei”, d'in tote poteriile a nesuitu a emendá gresielele trecutulu, si ca ajutoriulu seu moralu si materialu a sucurge indigintieloru ardente. De-ora-ce inse beserica n'a avutu neci unu venitu, dupa dessele consultari, tienu te cu poporulu, a aflatu consultu: pre callea vener. ordinariatu a recurge la ministeriulu de cultu pentru ajutoriu d'in fundulu religionariu. Si in buna sperantia — că dacă jidoviloru li se dá ajutoriu spre redicarea sinagogelor, de siguru si romanulu i se va dá d'in fundulu acellu-a, in carea incursu si sudorea lui, chiaru ca a rom. cat. magiari — a depusu fundamentulu casei si a continuatu lucrulu intreprinsu. Intre acestea a sositu resolutiunea ministeriale, in urmarea carei-a, se denegá ajutoriulu cerutu si speratu. Nu a desperatu inse convingundu-se, că sortea romanulu in patri'a sa e: pati et sufferre, ci cá se-si ajunga scopulu, spesele recerute la edificare le au accoperitu dinsulu, si asiá cu propriile salle spese a edificatu maréti'a casa parociale, carei-a asemenea — afara de cea d'in Tripu, edificata totu de acestu energiosu preotu — abia credu se se mai affie in dieces'a Gherlei.

Sciindu că numai scol'a confessionala e medicina, care-lu pote scapá pre romanu de peritiunea magiariatoria a tendintieloru stepiniloru nostri, cati calculau că intre giurstarile triste pentru noi, in cari se afflá scol'a romanésca usioru si-voru poté ajunge scopulu a o preface in scola comunala; inse prelaudatulu parocu a nemicitu scopulu tendentiosu; prevenindu reulu pentru-cá indata dupa 1-a admonitiune, se mntá d'in cea vechia, si o stramuta in scola, care acuma e scola correspondietoria legiloru, si pre langa acést'a o a indiestratu cu tote recerintiele pretinse de lege, asiá câtu scol'a cea delassata d'in Ap'a, adi pote servi de modellu multor scole romane. Prin aceste fapte energiose a nemicitu de totu midlocele si scopulu magiariatori, si a doveditu in fapt'a, că cu ajutoriulu lui Ddieu si cu poteri unite romanulu in restempu forte scurtu, e capace a face multu.

Acum candu tote sunt ga'ta cu innascent'a-i prudentia, induplica parintii inca nededati la asiá ce-va, a-si tramitte pruncii la scola, la ce e spriginitu de bravulu nostru jude cercualu D. Simeonu S t a n u, care, onore lui! manifesta zelu neobositu pentru prosperare a s infloirea scoleloru romane.

Dacă vomu reprivi la trecutulu acestui eminentu preotu, ne vomu convinge: că tota vietia lui e unu siru neintreruptu de activitate (a se vedé „Sionulu Rom.” d'in an. I.) lamuritu prin faptele, ce dovedescu si voru dovedí posteritatii, că acolo a traitu unu barbatu devotatu beserice si natiunei, in antea carui-a chiaru inimicii si pismasii sunt si voru fi siliti se-si plece capulu si se se rusinedie.

Meritele cascigate pre terrenulu besericescu si scolasticu, dacă sunt considerate de timpuriu indemna la nobila emulatiune éra dacă nepotismulu si alte respecte secundarie le inabudiescu, suffere beserica si stagnédia educatiunea. Ne nutresce firmá sperantia, că Ssa bunulu nostru Archiereu! dupa intielleptiunea sa parintésca va luá in demna consideratiune

ne tota ostentat pusa pentru marirea lui Dumnedeu, si cultura poporului sau! Atunci apoi „exempla trahent“, că-ce dieu „sunt rai nates in gurgite vasto.“ Pacalitu.

VARIETATI.

*. (Balulu romanesc) arangiatu de societatea lit. „Romania juna“ a civilor academiici d'în Viena in 1. Martiu, 1873. in folosulu cabinetului de lectura — nu numai că au fostu mai splendidu de câtu cellu d'în annulu trecut, dar au fostu totu'dodata si unulu dintre celle mai succese baluri elite alle Viennei. Publiculu d'în clasele mai nalte alle societatii, atâtu de numerosu — de-si altucum cea mai mare parte strainu — care au luat parte la acêsta petrecere e o dovêda eclatanta a gradului de cultura sociala de care se bucura acêsta brava si laudabila junime in capitala Austriei. Domnele patronesse alle balului Matilda Dumb'a, Maria Filipianu si Elen'a Marenzeller (nasc. principessa Ghic'a) prin amabilitatea lor, precum si membrii comitetului: dr. Al. Popoviciu presedinte, Valeriu Bologna secretariu, J. A. Dobroviciu cassariu, S. Vulturescu, J. Anca, E. Filipianu, J. Popoviciu. P. Dann. V. Babesiu, V. Nicolescu, Dr. Anonoviciu si J. Radu merita cu deosebire totu respectulu si tota recunoscint'a atâtu d'în partea distinsului publicu participatoriu câtu si a demnei tinerime vinnese pentru successulu moralmente si materialmente deplinu. D'într'o celebritate cari au participatu la acêsta petrecere afara de celle d'în Viena, amintim pre ambasadorele d'în Persia Malcom-Chan si generalu Mehemed-Aga d'impreuna cu secretariulu ambassadei, cari toti trei s'au presintatu in costumulu loru nationalu si dupa cum s'au exprimat inu-si ambasadorele si-au petrecutu de minune la acêsta petrecere europeana, dovêdu acêsta mai cu sama prin aceea că au si jocat — de si pentru prim'a ora in viet'a sa unu cadrulu cu un'a d'în patronessele balului. D'într'o Romanii d'în Pest'a inca participara ca ospeti, D. Capit. imp. r. Ionu Vornic'a si D. Dr. Eug. Mocioni, era d'într'o tinerii acad. Traianu Popescu si Teod. Nedelcu. — Societatea a fostu forte animata si balulu au duratu pana in reversatulu dioriloru.

*. [Ajutoriu de stat]. Invetiatoriulu rom. gr. or. d'în Dusiesci (prefectura Bihariei) D. Ioanne Hulea, in urmarea unei grelle inflamatiuni de ochi si dupa mari suferintie de doi anni, perdiundu-si vederea, au fostu primitu (Juliu 1872.) in spitalulu „Rochus“ d'în Pest'a, unde dupa operatiunea celebrului oculistu Dr. Siflo si avu norocirea d'a-si recastigat vederea unui ochiu. — mai nainte de a fi dimissu d'în spitalu, unde petrecusse 7. lune de cura, au fostu imbucuratu (in 22 febr. 1873.) cu unu ajutoriu de 50 fl. (se cerusse 100 fl. dar Romaniloru guvernulu ung. dă cu man'a oca avara a vitregului) ce, d'în fondulu de ajutoriu, votatu spre acestu scopu i-a assemnatu ministrulu cultelor si alu instructiunii publice D. Augustu Trefort, care intreventoriulu au declarat, că dsa nu face osebire de nationalitate sau confesiune, ci dă unde vede lips'a. — Pentru acêsta fapta umanitaria primesca D. ministru multiamire d'în partea ajutoratului; assemene multiamire se aduce si dlui D. Siflo si, care ordonă susceperea in spitalu a respectivului si care prin abilitatea si continu'a cura scapă de cumplita nenorocire pre susnumitulu invetiatoriu, reintorsu la loculu nascerii sale.

*. [Incendiu.] In 1. Marte erupse unu incendiu terribilu in comunitatea San-Mihálytelke (cottulu Turd'a) si mistu locuintiele si proprietatile a 26 locuitori assemene prefecti in conusia si biserica romana unita d'acolo. Daun'a se urca preste 10,000 fl.

*. [Despre Magnetismu.] Dupa incercările, ce s'au facutu in Franci'a s'a aflatu, că magnetismulu tocmai asié se pote condensá, că si electricitatea. Spre a probá acêsta si prin experimentare separata, s'a pregatitu unu magnetu in forma de potcova mare, d'în 10 lespede de otielu deplinu omogenu, d'în care fia care apesá 10 chilogramme. Acestu magnetu apoi pu intaritu de unu cârligu, ce stă intr'o bârna de lemn. Potcova invelita cu fire de drotu s'a addusu in legatura cu o batteria bunsihana de 50 elemente, cu care magnetulu se pote face seau positivu seau negativu elec-

tricu. Una mica péna orizontale areta variatiunile. Lespede de ferru, acatiate de fia care lespede a magnetului sierbean cá anghire. Luse innainte de ce se acatía o astfelu de lespede, se facea că fluviulu electricu se infuintiedie vre-o câte-va minute a sup'a magnetului si apoi se intrerumpea, astfelu in câtu acestu-a trebea se si-recapete saturarea de mai inainte. Dupa acêsta apoi se acatía lespedea si acêsta apesá 140 chilogrami. Acum éra se facea, că fluviulu electricu se cursedie pucine secunde a sup'a magnetului, si apoi se acatía a duoa lespede; inse acum se areta, că in locu de 140 magnet. portá 800 chilogramme; si prin procedura acêsta s'a potutu ajunge, de magnetulu porta enormulu pondu de 680 chilogramme una septemana intrega. Si numai dupa ce fura departate lespedele de ferru acatiate, potcova magnet. si-recapeta poterea sa magnetica originaria. Astfelu dara si magnetismulu se pote condensá, că si electricitatea.

*. [Demisiunare si numire]. Prin decretu imp. d'în 5. Martiu, a. c. Wil. Tóth este redicatu d'în postulu seu de ministru de interne, conferindu-i-se in semnu de recunoscint'a pentru serviciile sale (absolutistice-centralistice) mare crucea ordinei lui Leopoldu si demnitatea de consil. int. de statu fara tasse (si probabilmente fara a i-se mai cere vre unu saatu), éra in loculu lui prin altu decretu imp. totu d'în aceea-si di, este numitu contele Juliusapari, despre care fama vorbisese mai d'înainte.

*. [Decoratiune.] Dr. Leopold Grosu, secret. la despart. sanetariu alu minist. de interne au fostu prin decretu d'în 3 Martiu, a. c. decoratu cu crucea de cavaleriu a ordinei Franciscu-Iosifu, pentru serviciile puse pre terrenulu sanetariu. Nu cum-va meritele acestui domnu de la despartimentulu sanetariu „administrativu“ alu ministeriulu de interne consistu chiaru in servitiile negative, de ora ce anghin'ă-diferentia, dupa ce au grassatu mai bine de unu annu ci au rapitu victime cu miile, in fine auncetatu de sine, ceea ce, precum se vede, se attribue acum mesurorulu ce ministerulu nu le-a luat si doctoriiloru ce Dlu Grosu nu le-au suppeditatu de ielu, de ora ce inu-si ni-a datu informatiunea orale, că natura locurilor, unde grassá cium'a de gutu si unde dsa facusse escursiune oficiale, este astfelu, încatu ajutoriulu guvernulu este aproape imposibile, pentru că satele resp. sunt asiediate pre munti, casele impraseiate in mari distantie, pre costele dealuriloru si prin vâlli adancé, că acolo ar lipsi chiaru locuintie unde s'ar poté adaposti organele sanitarie, cu unu cuventu, că cercetarea bolaviloru numai d'în candu in candu s'a potutu efectua. Tote, că tote, dar sumele de bani s'a spesatu doctoriiloru fara a-si fi plinitu misiunea si detorint'a. In assemene impregiurării decoratiunile devinu addeverata ironia.

*. [Rectificare.] D'în mai multe pârti ni s'au facutu verbalmente plansori in contra tendintiei articulu d'în Nr. 13. a. c. alu „Fed.“ Subsemnatu „Unulu d'în cei Cinci.“ in care se face istoriculu societatii „Petrum Maior“ si se descrie constituirea ei. — Ceea ce privesse tinerimea acad. Red. „Fed.“ ne avendu cunoscint'a de a dreptulu despre celle petrecute in sinulu acellei soc. de sine se intelege, că neci approba neci desapproba fapte ei necunoscute, ci dă dă locu la recensiuini criticatorie, reserva totodata cu imparialitate locu si celloru in dreptu de a reclama. Colonele „Fed.“ s'au pururea deschise collaru ce s'ar semf vetemati prin cutare art. publicatu. — Era câtu pentru D. Iosifu Vulcanu, presedintele societ. amintite, dupa informatiunile ce avemu, constatamu cu placere că Dsa n'a luat parte activa la variatele discusiuini a sup'a adoptării modificatiuniloru facute de guvernulu la unii §-id'în statute, ba neci influinta fia directa, fia indirecta a sup'a membriloru soc. n'au essercitatu, prin urmare iusinatiunile in asta privintia nu potu attinge pre D. Vulcanu, alle carui sentiminte nationali nu potu fi obnosie la banuele, — dăca Dsa au primitu presiedinti'a chiaru si en statutele schimbate, au fostu, pentru că au consideratu „scopulu“ mai pre ansu de unele „susceptibilitati“, cari in precari'a situatiune polit. in carea ne aflamu actualmente nu multu ar folosi. Red. „Fed.“

*. [Convocare] Dlu adv. Dr. Ionu Borcia invia inteligenti'a romana d'în Fun-

dulu regiu la o adunare, ee se va tiené la Sabiu in 13 Marte a. c. st. n. in care se voru consultá despre organizat. Fundulu reg.

*. [Sciri literarie mai prospete de la Bucuresci.] D'într'o epistola privata ce ni veni de la una mana amica scotemu urmatoriele noutati, ce credemu că sunt de interessu si pentru cetitorii nostri. — In 11/23. Febr. a. c. iubituulu poetu allu Romaniloru D. Giorgiu Simonu au avutu una conferintia la Atheneu, — dea au vorbitu despre poetulu Conache, facandu biografi'a lui si analisea opereloru sale. D. Simonu au potutu fi multumitu de successu, că-ci, — precum ni-se serie, — au fostu applaudatu cu frenesia in nenumerate ronduri. — Totu d'în acêa scrisore aflamu scirea preaplacuta că in currendu are se appara in Bucuresci una Revista ilteraria — istorico-scientifica, intitulata „Revista contemporana“ pre care o intreprinde agerulu avocat si patriotu Petru Gradisceanu. S'au inscissu mai multi colaboratori emineenti d'într'o cari si D. Simonu. Ea va appare in form'a revistei franceze „Revue des deux mondes“ cu pretiu de 30 lei n. pre annu.

*. [Austri'a.] In 5. Marte ministrii tienura consiliu mai multe ore. Feudalii se adunarea la o consultare. Dalmatienii voru tiené sér'a in 5. Marte siedintia, in care voru statori tienut'a, care voru observa-o in camera reprezentantiloru. Contele Fedrigotti, deputatu d'în Tirolulu sudicu, assemene voiesce a formulá in o declaratiune punctulu seu de vedere, care lu-va ocupá facia de reform'a electorale. Sambet'a se va dá a trei'a cetire despre legea principale, referitoria la esecutarea reformei electorale. Lunia se va pune apoi la ordinea dilei si intr'o diua are se fia deliberata.

In 6 Marte toti deputatii galiciani parasira Viena, bagu sema, că se nu si-mai occupé locurile in camera si se-si depune mandatele. In siedinti'a de la 6 Marte a camerei deput. galeriele erau indesuite. Abatele Bertagnoli (deput. tirol.) dechiara in scrisu, că nu pote luá parte la desbaterile asup'a reformeielect. Referentele Herbst presinta reportulu despre reform'a electorale. Grocholsky dechiara in numele seu si a amiciloru sei de principie, că nu se tienu indreptatiti a colucrá la desbateria acestuiu projectu, si neci indirecte nu voiescu se coluce la ea; dupa acêsta polonii, asociati de dep. Cerne parasescu sal'a siedintieloru. Assemene face si dep. Bossi Fedrigotti. Dupa inchaiarea siedintiei Auersperg, ministriulu presedinte reportá imperatoreiui despre resultatulu desbaterii reformei electorale.

*. [Americ'a.] Grant, a dou'a ora alessu fiindu de presedinte alu Republicei Americi de nordu, publicá unu discursu (mesagiu) de inauguratiune. In acestu discursu presied. accentuá că elu are experientia de patru anni si, că totna asié că in trecut, assemene, si in presinte se va nisuf a sustiené legalitatea si a lucrá spre binele interesseloru tieriei, care inea nu sa reculesu de la efectele revolutiunii. Nu este necessariu a provocá noue cesuni, ci a nisuf la restabilirea concordiei, la innaintarea creditulu, comerțiului si artelor. Eu amu cea mai ferma convicitune, dice Grant, că lumea civilisata se pléca catra republica. Republic'a nostra este menita a fi steau'a, care va conduce celelalte. Cu tote că resultatulu resbelulu civile a fostu emanciparea sclaviloru, aceti-a totu si inca nu posedu drepturile civile. Acêsta nedreptate trebe se incede. Grant vine a vorbi si despre India si dice, trebe se nisuf a innaintá si civilisatiunea Indianiloru, seau, dăca acêsta nu se pote ajunge cu neci unu pretiu, trebe se scusepamu resbelu de estirpatiune. In fine discursulu se inchiaia cu urmatoriele: Cestiunile referitorie la estinderea imperiului si cu-

ceierea altoru tierre, o lasé venitoriu lui, că-ci elu (Grant) acêsta numai atunci le va approbá, deca poporulu le va voi. Elu crede că Ddieu pregatesce lumea că se fia un a natiune, care se vorbêca un a limba si care numai are lipsa de armate si naie.

*. [Spani'a.] La Irun se desvolia lupta formale intre carlisti si truppele guverniale; se dice că acêste-aru fi invinsu. Guvernulu ispanu are de cugetu a investí pre generariulu Serrano cu potere dictatoriale. Figueras va presintá unu projectu, dupa care in 10 Aprile se voru escrie alegerile si in 15 Maiu se va convocá nou'a constituanta. Guvernulu va face cestiune de cabinetu d'în convocarea constiuantei, 236 deputati radicali se dechiarar in Adunarea nationale contra convocarei constiuantei. Multi setemu d'unu conflictu pre stradele Madridulu, pentru că unii republicani esaltati voiescu disolverea Adunării. Toti membrii commissiunii sunt contrari projectulu guvernulu, referitoriu la suspinderea siedintieloru Adunării; cu tote acêste ministrii Salmoronu si Castelar nu se voru retrage, ci voru acceptá reportulu commissiunii, pentru că apoi se demisionedie seau se disolve Adunarea. La San Roche, aproape de Gibraltar, 200 carabinieri si officierii loru se alaturar carlistiloru. Comunicatiunea pre calile ferrate catra Franci'a este restabila.

Olia si Dorogorey, conducatori de bande carliste stau cu 4000 barbati innaintea cetatii Pampelun'a; garnison'a sa retrasu in fortaretia. Armada de nordu este aproape desorganisata. Regimentulu Pavi'a a depusu pre colonelulu seu. In Cataloni'a se escá lupta infriocsiata intre trupele guvern. si intr'o federalisti. In Barcellona'a stau 18,000 feciori, inse fara a poté pune in ei multa incredere. Miscările carliste d'în Velez si Malaga fura innadusite.

Sciri electrice.

Paris, 5. Mart. Asta-di sosi aci unu trenu espressu cu 300 persoane d'în Madridu, cari appartienu ilaltei aristocratie si spunu temerile loru despre eventualulu macellu ce are se intemple in capitala Ispaniei. (Vechii pil-tori si machinatori in contra republicei au mirositu că li-se pregatesce resplat'a, dupa ce inse o luara la sanetos'a cu anevoe are se se intemple macellulu Red.)

Paris, 5. Mart. Discursulu de eri allu lui Thiers fece impressiune reconcilatrice. Diuariele republicane difuca stanga au votatu in contra potestatii de constituante a adunării constituante a adunării nationali éra nu in contra lui Thiers.

Propriet., edit. si red. respondiet. :

ALESSANDRU ROMANU

Sifilitic'a si impotenti'a, fia vechie seu de curundu nascute,

se voru tratá dupa metodulu homeopaticu de Dr. I. Ernst, Pest'a, strad'a idoliloru (Göttergasse) nr. 6., etagiulu II., usi'a nr. 15., de la 2—5 ore dupa media-di.

Acêste morburi se trateza a desse ori in modulu celu mai usioru cu dose mari de iodu si argintu viu, si acêsta se face numai spre ajungerea unui resultatulu momentanu. Patientii vindecati in modulu acestu-a voru cadé ma curundu seu mai tardu in morburile celle mai infriocsiate, încatu inca in aducele betranetie voru avé, dorere, a sfferi greu de cunoscintiele acetei tratari usiore si superficiale. Scutu contra acestoru felu de pericle oferu metodulu de tratere homeopaticu, care, precum este cunoscutu, nu numai că vindeca dorerile celle mai invecitate, ci efectulu lui este asu de binefacutoriu, încatu nu lassa nice cea mica temere de urmări rele. Diet'a ce se prescrie este simpla si usioru de tienuta.

(1—12)